

ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВУЗІ

Галуза Л.Ф.

старший викладач Рівненського економіко-гуманітарного інституту

На основі вивчення теорії, аналізу і узагальнення існуючої практики формування миротворчих поглядів та переконань (як одного із компонентів комплексного підходу до національного виховання студентської молоді) ми можемо наповнити і конкретизувати теоретичну модель такого змісту, методів та організаційних форм відповідної виховної діяльності, які б сприяли подальшому удосконаленню миротворчої направленості та професійної підготовки студентської молоді в умовах швидкого виходу молоді України в світовий простір. Розроблена нами система підлягала експериментальній перевірці, подальшому коректуванню і, виправлена у відповідності з даними експерименту, лягла в основу методичних рекомендацій, якими завершується дане дослідження.

Конкретним завданням здійснення запропонованої системи миротворчого виховання являється досягнення єдності миротворчої свідомості і поведінки. Добитися, щоб студенти - майбутні вчителі, в різноманітних життєвих та виховних ситуаціях керувались глибоко осмисленими принципами миролюбства - справа виключно важка, яка потребує наполегливої і копіткої роботи, цілісної системи навчально-виховних заходів.

Система миротворчого виховання, розроблена нами, спирається як на прогнозування позитивних її результатів, так і на врахування можливих негативних моментів. Ця система базується на цілеспрямованому плануванні по етапах, по основних напрямках, по розділах, по об'єму і змісту, по засобах, формах і методах. По основних напрямках ведеться аналіз і визначаються завдання всіх видів, типів в їхньому взаємозв'язку та взаємовпливі. По розділах передбачається планування роботи всіх колективів як студентів, так і викладачів. По об'єму і змісту передбачається формування відповідних знань, почуттів, поглядів, переконань, вольових якостей, характеру поведінки та діяльності, а також - їх глибини, інтенсивності і міцності. Система включає в себе, крім того, аналіз і розробку засобів, форм і основних методів роботи як в навчальний, так і позанавчальний час.

Об'єм і зміст нашої системи включають в себе три головні компоненти і параметри: психологічний, виховний і дидактичний.

Серед найважливіших параметрів нашої системи на перше місце ми ставимо параметр психологічний: формування інтелектуально-пізнавальних, мотиваційно-емоціональних, вольових і ціннісних аспектів, світоглядних і поведінкових характеристик студентів. Тісно пов'язаний з психологічним параметром дидактичний: засвоєння студентами знань, вмінь і навичок, необхідних для реалізації, здійснення миротворчих установок в повсякденному житті, у професійній підготовці, у суспільній роботі.

Третім важливим компонентом і параметром нашої

системи є виховний: формування політичної культури, ідеологічної зрілості, соціальної активності, миротворчих поглядів та установок; гуманістичних, естетичних, миролюбних, колективістських, патріотичних якостей особистості майбутніх вчителів.

В своїй сукупності передбачені нашою системою дидактичні методи передачі студентам педагогічних вузів знань, вмінь та навичок, необхідних для здійснення миротворчих установок і формування відповідних поглядів, спираються на фундамент психологічних утворень і тісно пов'язані з виховним компонентом, зміст якого здійснюється в ході аудиторної та позааудиторної роботи. Розглянемо ці компоненти:

1. Психологічний параметр нашої системи складає теоретичний та практичний фундамент запропонованої моделі комплексного виховання миротворчих поглядів та форм поведінки студентів. Він же лежить в основі дослідження рівня миротворчої вихованості студентів педвузів, масових обстежень їхніх поглядів, системи цінностей і відносин. Виділення психологічного параметру дозволяє з'ясувати основні підходи до дидактичного та власне виховного параметрів програми і змісту нашої моделі.

Метою, змістом і, в багатьох відношеннях, засобами створення психологічної програми виховуючого навчання на педагогічних факультетах для нас виступає формування правильних миротворчих почуттів. Це виховання націлене на подолання таких пережитків в свідомості людей, як почуття ворожості, бездуховності, національної різниці та неповаги до інших. При цьому основна увага приділяється розвитку почуття гуманності, дружби та солідарності, самооцінки, засобів самоутвердження, комунікабельності, вольових якостей, критичності, відповідальності. Названі психологічні компоненти особистості являються реальним ядром, серцевиною, передумовами успішності миротворчого виховання як одного з компонентів комплексного підходу до формування духовного образу студентської молоді.

Спираючись на психологічні фактори миротворчого формування особистості, ми виходимо з даних українських та світових дослідників про зв'язок миротворчого виховання з психологічними аспектами. Ці дані свідчать про першочергову необхідність формування потреб в миротворчій поведінці - як форми самоствердження в житті, джерела саморозвитку особистості, стимулу її практичної діяльності.

Єдність відповідних потреб і форми їх проявлення в свідомості виступають як інтереси, в нашому випадку - інтереси до миротворчої проблематики і миротворчих міжособистісних відношень.

Мотиви миротворчої поведінки ми розглядаємо як внутрішню силу, яка виникає на основі думок та

почуттів та спонукає до здійснення відповідної діяльності, направленої на задоволення потреб та інтересів. Виховна робота виступає важливим фактором формування потреб, інтересів та мотивів.

Піклуватись про успіх виховання значить піклуватись про розширення та поглиблення кола інтересів, глибоко особистісних потреб молоді і про розповсюдження цих інтересів на сферу міжособистісних відносин. Інтереси, потреби та звички складають важливий компонент мети особистості. Виховання можна правильно зрозуміти тільки як формування та становлення цілей людини, які, як закон, визначають спосіб та характер його дій і яким він повинен підкорити свою волю". Ось чому в нашій системі передбачено (в якості найважливіших) заходи по формуванню та розвитку вказаних психічних станів та якостей. Тому в основі миротворчого виховання майбутніх педагогів лежить формування стійких професійно-педагогічних інтересів і їх розвиток в умовах навчальної та позааудиторної роботи. В останні роки українськими дослідниками проведено досить різноманітне вивчення суті інтересу до педагогічної діяльності, його основних проявів та етапів його формування у студентів. Ці дослідження української педагогічної науки включені в нашу експериментальну систему виховання.

Інтерес студентів до питань миротворчого виховання є складовою частиною їхніх професійних інтересів. Основним показником професійно-педагогічного інтересу є взаємопов'язані та взаємопроникаючі його прояви - професійні зв'язки та взаємовідносини, позитивне емоційне ставлення до об'єктів та суб'єктів професійно-педагогічної діяльності; інтелектуально-пізнавальний рівень знань професійно-педагогічних дисциплін, волева активність в практичній педагогічній діяльності і в процесі засвоєння професійних знань.

Ось чому формування стійкого професійно-педагогічного інтересу у студентів стає однією з необхідних передумов і, одночасно, одним із засобів міфотворчого виховання.

Велику увагу при формуванні миротворчих поглядів студентів сучасна педагогічна теорія вчить також приділяти розвитку уяви у молоді і опори на уяву. Справа в тому, що уява бере участь не тільки в конструюванні, але і в прийнятті мети діяльності. Мета діяльності здійснюється завдяки оцінювальній функції уяви. Зв'язки між знаннями та почуттями встановлюються саме в ході емоційної оцінки "моделі потрібного майбутнього" як конкретної реалізації мети діяльності. Таким чином, емоційне прийняття мети миротворчої поведінки неможливе без уяви - виразу емоційної реакції.

Ось чому молода людина без розвинутого почуття уяви не зможе уявити себе на місці іншої людини, не зможе зрозуміти переживань іншої людини, не зможе уявити результатів своїх слів та дій. Нерозвиненість уяви - одна із головних причин моральної глухоти людини; вона блокує саму можливість справжнього миротворчого виховання. Під впливом уяви відбувається трансформація старих і формування нових інтелектуальних та емоційних зв'язків, передбачення майбутнього на основі існуючого досвіду.

Без діяльності уяви неможливе засвоєння людського досвіду, узагальненого словом. Організація виховуваних в бажаному напрямку впливів передбачає не тільки словесну оцінку ідей та норм миротворчої поведінки, але і переживання безпосередніх дій, які здійснюють цю поведінку, і їхніх уявлених результатів, наслідків як для самої діючої людини, так і оточуючих її людей.

Вагомий компонент миротворчого виховання - закріплення волевих якостей особистості. Про наявність та силу волі можливо судити тільки по меті, мотивах, навичках та вміннях людини, тому що воля є мірою зусиль. Воля - свідоме зусилля по подоланню внутрішніх труднощів, і без неї неможливе самовиховання, самопереконання, активна протидія негативному в житті. При оцінці волевих якостей важливий не стільки отриманий внаслідок докладених зусиль результат, скільки напруга і наполегливість цих зусиль. Навичкам і вмінням волевої поведінки потрібно вчити так само, як при формуванні уяви у молоді.

Психологічний компонент нашої системи реалізується в усій програмі, пронизує собою все планування навчальної та виховної роботи: і дидактичний, і виховний її параметри.

2. Дидактичний параметр нашої системи включає в себе навчальну роботу як в аудиторії, так і поза нею; зміст, методи і організаційні форми цієї роботи. Велике значення для досягнення нашої мети має іншомовне спілкування, його зміст та проведення.

В основу дидактичного аспекту нашої комплексної системи миротворчого виховання ми заклали принцип виховуючого навчання як найважливіший принцип, що дозволяє органічно злити навчальний та виховний процес. Тут повністю проявляється специфіка студентства як особливої групи нашої молоді, яка засвоює великі обсяги наукової, ідейно-політичної та художньої інформації.

Тут виникає завдання опори на значний обсяг знань, зокрема - мови та культури інших народів, для підвищення ефективності формування миротворчих поглядів та переконань, мотивів діяльності, змісту і характеру поведінки студентської молоді. Кожен з видів іншомовної діяльності в процесі вивчення іноземної мови в педагогічному вузі має свій виховний потенціал. В кожному з них існують так звані активні елементи знань, використання яких з врахуванням структури та законів пізнавальної діяльності дає значний ефект у вихованні студентства в дусі миру. Під активним елементом знань маються на увазі такі знання, які виступають основою для поглядів, переконань, мотивів і практичних проявів діяльності молоді. Наприклад, знання про стан справ в сучасних розвинених країнах, в області міжнародних відносин, або знання про миротворчу політику України та інших країн в минулому та на сучасному етапі - необхідна основа встановлення та закріплення відповідних мотиваційних установок, елементів системи цінностей і відношень, тої направленості особистості, яка неминуче проявляється і в поведінці студентів - майбутніх вчителів та вихователів шкіл.

Ось чому ми вважаємо, що необхідно ввести в процес вивчення іноземної мови активні елементи

знань. Тут мається на увазі доведення до свідомості студентів соціальної значимості цього предмету, його миротворчої направленості та змісту. Завдяки цьому значно розширюється коло питань, при вивченні яких здійснюється формування миротворчих поглядів та переконань, глибоких патріотичних почуттів. У своєму дослідженні ми приводимо програму та зміст дидактичного аспекту системи, яка спряє засвоєнню активних елементів знань, необхідних, на нашу думку, майбутнім вчителям.

3. Власне виховання студентів в дусі миру (виховання у вузькому розумінні слова) включає в себе два головних взаємопов'язаних компоненти: утворення сприятливого "виховного середовища", морально-етичної атмосфери; позааудиторну активність студентів в рамках їхньої суспільної роботи і проведення дозвілля.

Конструюючи виховний параметр експериментальної системи миротворчого виховання студентів педвузів України, ми виходили з того, що здійснення комплексного підходу до миротворчого виховання суттєво важливе для утворення виховуючого середовища, тобто оточення, в культурному змісті якого розчинені об'єктивні умови для гармонізації внутрішніх установок особистості (потреб, інтересів, бажань, настроїв, ціннісних орієнтацій, якостей, направленості) і зовнішніх виховуючих впливів для гармонізації виховання і соціального середовища.

Психологічна атмосфера і сприятливий клімат колективного життя багато важать в складній справі миротворчого виховання. Його успіхів можливо досягнути лише в атмосфері мажорного навчання, повного радощів відкриття колективної навчальної і суспільної праці.

Головний фактор створення здорової атмосфери колективної роботи - особистість викладача і куратора. На студентів дуже впливає приклад особистості людей різносторонніх, глибоких та вольових.

Однак, це умова необхідна, але недостатня. Оскільки без врахування психологічних закономірностей передачі знань і виховного процесу успіху не досягне жодна найвидатніша особистість. В утворюване нами "виховуюче та навчаюче середовище" ми вкладаємо такий зміст.

По-перше, забезпечення кожному студенту можливості пережити радість успіху. Завдання дається кожному студенту в повній відповідності з його можливостями, які попередньо досконало вивчаються. Значну увагу ми приділяємо профілактиці непосильної роботи, так само, як і ображаюче легкої, простої. Не допускаємо зіткнення студентів з довготерміновими невдачами. Труднощі в навчальній і суспільній роботі ми нарощуємо поступово, відповідно загартовуючи розум і волю студентів подоланням перешкод в навчанні.

По-друге, рушійні спонукальні сили (мотивацію) навчальної та суспільної роботи ми шукаємо в самій цій роботі. Поведінка студентів визначається при цій умові не чеканням нагород і не страхом перед покаранням, а почуттям відповідальності, інтересам до самої діяльності

По-третє, всі впливи на поведінку студентської молоді ми здійснюємо через вплив на почуття. Емоційність - значна риса створеної атмосфери: опора на позитивні емоції, інтерес, цікавість, здивування,

співчуття, дружня участь.

Нарешті, ми супроводжуємо всі зусилля студентів швидкою, об'єктивною, точною, короткою, зрозумілою і доброзичливою інформацією про результати цих зусиль, оцінкою їх роботи. І все це - без нотацій, моралізування, доган та обвинувачень. І все це - доброзичливо, з щирим визнанням права кожного на помилку. Вихователь, за нашим глибоким переконанням, - "дзеркало" психологічних, розумових, моральних зрушень в поведінці своїх підопічних, і тому він - вихователь. Зрозуміло, що без методики виховання, адекватній природі живої, мислячої людини, яка відчуває, розвивається, успіх недосяжний, і ясно, що сама по собі методика - ще не сила, а лише потенційна можливість проявлення сили вихователя і його вихованців. Успіх забезпечує лише органічне злиття досконалої методики з сприятливим кліматом роботи, її атмосферою, яка дає радість внутрішнього росту, радість пізнання, спонукає і розвиває розумові та моральні сили юнаків та дівчат - майбутніх вихователів дітей.

Сприятлива психологічна атмосфера і психологічний клімат навчання і суспільного життя в групі, на курсі, на факультеті передбачають взаємну вимогливість студентів, яка проявляється в контролі (включаючи самоконтроль) і за навчанням, і за виконанням суспільних доручень, за участю в миротворчій діяльності. Особлива увага приділяється нами формуванню виховної активності колективу, його згуртуванню. Тільки в такій психологічній атмосфері можливе удосконалення комплексного миротворчого виховання, різке підвищення його ефективності.

Як і будь-яке інше виховання, миротворче мислиться лише як формування "любви" (позитивного ставлення) до добра і "ненависті" (негативного ставлення) до зла, тобто тільки як навчання молоді протистояти поганому впливу середовища.

Моральний розвиток даної людини ми розуміємо як процес, тобто як прогресуючу властивість справлятися з новими, все більш складними моральними ситуаціями, - завдяки узагальненню і переносу способів вирішення проблем ситуації в конкретній життєвій умові. Вона характеризує і моральну вихованість особистості.

Ось чому головним в програмі та змісті нашої системи виховної роботи на педагогічних факультетах є вироблення етичних поглядів та переконань, розвиток у студентів здатності приймати оптимальні моральні рішення в альтернативних ситуаціях, формування позитивного емоціонального ставлення до етичних принципів та норм. Тому головними факторами успішності нашої програми ми вважаємо створення особливого "виховуючого та навчаючого середовища", тобто таких якостей в атмосфері і кліматі соціального середовища кожного студента, які б сприяли виробленню у нього вищезазначених психологічних якостей. Без їхнього міцного формування не може бути успішним комплексне миротворче виховання.